

Norska maoister om Pol Pots Kampuchea

I självbiografin *En folkefiende* tar Pål Steigan upp frågan om Kampuchea/Kambodja, som i slutet av 1970-talet ledde till en allt större huvudvärk för maoister, allteftersom det blev allt svårare att blunda för Pol Pot-regimens grymma framfart. Pål Steigan skriver:

Men ett par-tre år senare började det komma ut så mycket fakta via flyktingar att det blev möjligt att sätta samman en helt annan bild än den vi hade. Den i Norge som gjorde det bäst, var Eirik Rossen. Han hade varit internationell sekreterare i AKP och blev journalist på *Klassekampen*. Eirik pratade franska som en fransman och reste i gränsområdena mellan Kambodja och Thailand.

För ett längre utdrag om Kampuchea ur Steigans bok, se avsnittet ”Om Kampuchea: Ut ur djungeln” i [Pål Steigan: En folkefiende om ”de socialistiska länderna”](#).

Det som Steigan framhåller som ett mycket viktigt bidrag när det gällde att omvärdera Röda Khmerernas välde är ett föredrag som Rossen höll 1981 och som senare publicerades i tidskriften *Røde Fane*. Undertecknad är inte lika imponerad, ty Rossens kritik är ganska försiktig, dvs det finns mycket mer kritiskt att säga om Pol Pot-tiden (se lästipsen nedan), men Steigan har nog rätt i att artikeln spelade en viktig roll för att öppna ögonen bland norska maoister – tyvärr var det ingen i det svenska maoistpartiet SKP som försökte sig på något liknande (däremot tog ”r-arna” ganska tidigt avstånd från Pol Pot¹).

Men samtidigt bör det påpekas att man i AKP inte fortsatte att närmare studera och analysera Pol Pots Kampuchea – man förpassade frågan till garderoben, dvs man intresserade sig inte för den i fortsättningen. Eirik Rossen har dock skrivit mer om Pol Pots Kampuchea. Efter *Røde Fane*-artikeln nedan följer en artikel från tidskriften *Rødt* nr 3 2006, där Rossen kommenterar debatten (och bristen på debatt) i AKP, men framför allt diskuterar han, med utgångspunkt från en läsning av Peter Fröberg Idlings bok *Pol Pots leende*, den Kampuchea-resa som Jan Myrdal m fl gjorde 1978.

Översättningarna från norska är gjorda av B. Svensson

Lästips

För en annan analys av Pol Pots Kampuchea utifrån en maoistisk utgångspunkt, se [Vad gick fel med Pol Pot-regimen?](#) (OBS dock att denna text skrevs 1999, dvs långt efter Rossen)

Den Australien-födde historikern *Ben Kiernan* har gjort omfattande studier av Kambodja och Kampuchea, redovisade i flera böcker. Intressanta delar av dessa finns översatta till svenska på marxistarkivet, bl a följande:

[Förord till "How Pol Pot Came to Power"](#)

[Hur Pol Pot kom till makten](#) (bokens 2 avslutande kapitel)

[Pol Pot-regimen](#) (de 2 inledande kapitlen i boken om Pol Pots Kampuchea)

[Mordet på Malcolm Caldwell](#).

Innehåll

Eirik Rossen: – Ingen marxistisk revolution	2
Eirik Rossen: Hur Pol Pot lyckades lura de svenska ”kamraterna”.	17

¹ Se artikelsamlingen [Proletären om konflikten mellan Kina/Kampuchea och Vietnam](#)

Eirik Rossen: – Ingen marxistisk revolution

Ur *Røde Fane* nr 6 1981

- Det kampucheanska partiet Ankar varken är eller har varit ett marxist-leninistiskt parti.
- Den kampucheanska revolutionen var ingen marxistisk revolution.
- Nytt material visar att Pol Pot-ledningen valde makt och terror istället för masslinjen och politisk mobilisering. Också i den inre partikampen blev terror använd.
- Detta har varit en systematisk linje och kan inte karakteriseras som ett underordnat fel, hävdar Eirik Rossen i detta inlägg.

AKP(m-l):s uppfattning om det kampucheanska samhället under åren 1975 -78 har hittills varit att det var socialistiskt. Partiet har uppfattat Kampuchéas kommunistiska parti, alias den revolutionära organisationen Angkar, som ett äkta marxist-leninistiskt parti. Vårt parti har sett på utvecklingen i Kampuchéa under Röda Khmer-styret som en förebild för andra land i Asien och som en förebild för socialismen i ett fattigt bondeland.

Jag kommer att utmana dessa uppfattningar.

Jag anser att Angkar inte är ett marxist-leninistiskt parti. Jag anser att vårt parti inte har någon anledning till att framhäva denna organisations roll i dagens motståndskamp mot Vietnam på någon annan grund än att den är den militärt starkaste. Jag betvivlar att Angkar har något potentiellt stöd hos flertalet av befolkningen. Jag anser att utvecklingen i Demokratiska Kampuchéa på centrala punkter inte kan ses som en förebild för andra länder i Asien, och jag anser att den linje som har följts bryter mot centrala principer i leninismen. Jag vill inte kalla

den socialistisk, och jag menar att vi behöver en hel del studier för att klara ut vilken sorts etikett eller vilken kort beskrivning vi ska ge den.

Jag är här för att presentera material. Under diskussionen idag och senare kommer olika åsikter ha nytta av att brytas mot varandra. På grundval av marxism-leninismen borde vi komma fram till en enhet, men det kan ta lång tid. Fakta som är kända idag kan vara svåra att sätta in i en systematisk uppfattning om Demokratiska Kampuchea, helt enkelt för att andra fakta saknas.

Fakta

Flera förhållanden har gjort att det har varit mycket svårt att komma fram till fakta om Kampuchea. Det tog tre år innan utlänningar fick komma in, med undantag av en liten grupp diplomater som ledsagades till en bombkrater i Siam Reap 1976. De utlänningar som kom först var antingen journalister från ett land som hade stött Demokratiska Kampuchea från första början, eller medlemmar av vänligt sinnade marxist-leninistiska partier som i Kampuchea såg ett alternativ till den revisionistiska utvecklingen i Vietnam. Till slut kom en grupp med tre utlänningar som kunde betraktas ha mindre förutfattade meningar.

– Elizabeth Becker och Richard Dudman, båda amerikanska journalister, och Malcolm Caldwell, brittisk sydost-Asien-expert. Caldwell mördades i Phnom Penh.² Vid jultid 1978 kungjordes att utlänningar kunde anmäla sig till turistturer från Bangkok till Angkor Wat, men dessa turer kom aldrig igång på grund av invasionen.

Blåögda

De rundturer som utlänningarna togs med på i Kampuchea var väldigt lika, både vad gäller resruttn och erfarenheter. Reserapporterna, oavsett om de gavs ut i USA, Kanada, Norge, Danmark, Frankrike eller Sverige, har det mesta gemensamt, lika mycket gemensamt som de många journalistrapporterna som kom efter de Vietnam-organiserade paketresorna till detta land.

I Norge har vi en tradition av att tro på våra vänner. 1976 hade vi en kamrat i Spanien som påstod att FRAP och PCE(m-l) var verkligen stora och starka. Vi trodde på det som KPD(m-l) sade om Tyskland. Inför kampucheanerna har vi varit lika blåögda – kanske mer. Nu har vi börjat lära oss att vi inte ska tro allt som kineserna säger, hellre ta deras uttalanden som en av flera källor till kunskap.

Nya källor

Efter den vietnamesiska invasionen har ett stort antal nya källor blivit tillgängliga. Det har varit möjligt för sydost-Asien-forskare att jämföra det som Röda Khmererna sade med det de faktiskt gjorde.

Från 1975 till 1978 kom kring 30 000 flyktingar från Kampuchea till Thailand. Efter invasionen bröt det kampuchianska samhället fullständigt samman, och gränstrakterna mellan Thailand och Kampuchea fick en ny befolkning på mellan en halv och en miljon. I motsättning till de som flydde undan Röda Khmer-styret, var dessa på flykt undan den vietnamesiska invasionen och det vietnamesiska ockupationsstyret, som efterhand etablerades. Till skillnad mot den första, var den sista flyktingvågen representativ för ett brett spektrum kampuchianer, några för, några mot Angkar, och den omfattade representanter för alla klasser och alla politiska tendenser från det gamla kampuchianska samhället.

² Se [Mordet på Malcolm Caldwell](#) för mer uppgifter om detta – Red

Skildringarna från dessa flyktingar har systematiskt inhämtats av flera forskare med olika syn på Demokratiska Kampuchea och den vietnamesiska invasionen. Också skriftligt material har kommit fram. För många av forskarna, som till en början hade en mycket positiv syn på Demokratiska Kampuchea, har detta material varit en källa till bestörtning.

De vänskapliga experterna

I *Klassekampen* fredagen den 15 maj gjorde Tor Halstvedt ett inlägg där han gick igenom en lista med namn, människor som George Hildebrand, Laura Summers, Israel Young, Stephen Heder osv. Jon Michelet lät sig dock inte imponeras av denna lista. Men poängen är att denna lista innehåller i det stora hela det som finns av Demokratiska Kampucheas bästa vänner i engelsk-talande länder. Flera av dem var närvarande på Stockholmskonferensen i november 1979. Redan då hade många av dem fått tag i material som talade mot Demokratiska Kampuchea, men som de inte ville ta upp på konferensen av hänsyn till Röda Khmer-gästerna. Dessutom var konferensens syfte att fastställa stöd till motståndskampen. Dokumenten återspeglar trots det en dragkamp som fördes bakom kulisserna för att undvika alltför positiva omdömen om Pol Pot-styret.

Under det senaste året har speciellt Laura Summers och Stephen Heder offentliggjort material i form av seminarieinlägg vid universitet i Storbritannien, USA, Tyskland och Thailand. Heder har systematiskt intervjuat ett tusental flyktingar, och har haft korta samtal med mångdubbelt fler.

I augusti organiserades ett seminarium i Bangkok med nytt material, både om motståndskampen mot Vietnam och om samhällssystemet i Demokratiska Kampuchea.

I Finland finns en universitetsgrupp som har satt som mål att skilja agnarna från vetet i frågor som rör Demokratiska Kampuchea. Material från dem kommer antagligen att finnas tillgängligt under hösten.

Detta för att understryka att det för det första finns en massa nytt material och för det andra att också vi i Norge måste ta allvarligt på detta faktainsamlingsarbete.

Röda Khmerernas goda sidor

Det finns en del saker som detta material inte tar upp då de inte är kontroversiella. Det är ett faktum att Röda Khmer-regimen gjorde mycket för den ekonomiska utvecklingen i landet, speciellt i form av bevattningsanläggningar. De fick upp risproduktionen till en sådan nivå att omfattande hungersnöd kunde avväjas. De kunde inte hindra att stora delar av befolkningen var kontinuerligt undernärdd, men de fick ett jordbrukssystem på benen som efterhand skulle ha gjort regimens övergrepp helt onödiga, eftersom det fungerade till böndernas, om än inte partiets, relativa tillfredsställelse.

FN har utarbetat statistik för jordbruks- och matvaruproduktionen per invånare i Asien under åren 1970 till 1975. Denna visar vilken dålig utgångspunkt Röda Khmererna hade för att bygga upp landet. Jordbruks- och matvaruproduktionen i Kampuchea hade fallit hela tiden under dessa år, och 1975 låg den på en tredjedel av vad den varit 1970. I syd-Vietnam och Laos höll däremot produktionen sig någorlunda konstant.

Detta betyder att uppgiften för Röda Khmererna bestod i att försöka tredubbla matvaru- och jordbruksproduktionen per invånare för att komma upp på samma nivå som under Sihanouk-tiden. Man kan anta att situationen var desperat, och att den skärptes genom att de vägrade ta emot någon form av utlandshjälp. Detta kan förklara varför de inte ville ha utlänningar i landet som kunde se hur de som slet med bevattningsanläggningarna behandlades, eller andra utslag av den extrema nöd som kan ha förekommit. Nöden, problemen, det hårda arbetet är

något som återkommer i flyktingarnas berättelser och får skuld för många skakande dödsfall. Angkars sätt att behandla folket, eller delar av folket, bidrog också till att skärpa problemen.

Att produktionen efterhand kan ha kommit upp på en nivå som inte låg så väldigt långt under Sihanouk-tidens bekräftas också av det faktum att den vietnamesiska invasionen utlöste en *reell* hungersnöd, eftersom kriget och bristen på underhåll ödelade bevattningsanläggningarna, och striderna hindrade bönderna från att så riset i tid.

Bevattningsanläggningarna och en grund för tillräcklig produktion av mat är något av det som Demokratiska Kampuchea fick till. Detta återkommer i alla rapporter från utlänningar som besökte landet under 1978. Man kan också visa på andra framgångar i liknande sektorer, som hälsotillstånd och utrotning av malaria. Den vietnamesiska invasionen av Kampuchea medförde däremot att denna sjukdom åter blommade upp.

Likväl kan jag inte godta att sådana framgångar används till att rättfärdiga hela Röda Khmerernas samhällssystem. Det är lika felaktigt som att rosa Hitler för att han avskaffade arbetslösheten, Mussolini för att han fick malariasumpmarkerna utanför Rom uppodlade osv., utan att beakta andra sidor av det de gjorde. Att lägga vikt på vissa positiva drag inom ekonomin, och samtidigt bortse från politiska förhållanden och mänskliga gärningar, är en avvikelse i förhållande till marxism-leninismen som kallas ekonomism. Jag anser dessutom att det finns grund för att tro att Röda Khmerernas ekonomiska resultat kunde ha varit ännu bättre med en annan politik. Jag ska senare ta upp utvecklingen av kooperativen för att belysa detta.

En verklig revolution

En viktig politisk merit måste också inrymmas i varje analys av Demokratiska Kampuchea, att det handlade om en verklig revolution. Det fanns överhuvudtaget inget kvar av Sihanouks eller Lon Nols statsapparat. Den centrala statsmakten övertogs av intellektuella oppositionella från den gamla eliten som hade arbetat illegalt under många år. Under dessa fylldes maktpositionerna av lojala fattigbönder, ofta analfabeter. Detta är klassinnehållet i Röda Khmerstyret: De mest undertryckta från det gamla samhället fick makten, och de präglade de intellektuella mer i själva maktutövningen än de intellektuella präglade dem. De var inte bara analfabeter. De var oftast helt oskolade i marxism. Men de hade erfarenheter från kampen, och de verkade inom deras lokalmiljö. Senare ville Angkar centralisera den politiska makten. Då blev en del av dessa bondekadrer deponerade eller offer för omorganisering. Samtidigt gick mycket av luften ur revolutionen.

Problemen

Hittills har jag alltså karakteriserat Demokratisk Kampuchea som en verklig revolution som fick till stånd stora saker inom det ekonomiska området.

Finns det då några problem? Varför ska vi samlas här för att diskutera om ingen tvivlar på sådana framgångar? – Därför att sättet som detta blev genomfört på, och det sätt som statsmakten utövades på, strider mot marxism-leninismen.

Fängelset "Tuol-Sleng"

Laura Summer från Lancaster-universitetet har samlat material om det nu berömda fängelset i Phnom Penh, som i den vietnamesiska propagandan kallas för Tuol Sleng. Före 1975 var det ett gymnasium som kallades Tuol Svay Prey. Under Röda Khmerstyret blev det huvudkvarter för organisationen Säkerhet 21, förkortat S-21. Antagligen kände bara ett fåtal till den.

Jag deltog i ett möte med solidaritetsaktivister från Norge, Sverige, Finland och Danmark i Stockholm i maj förra året, tillsammans med Demokratiska Kampuchegas socialminister Ieng Thirith. Hon var, i likhet med rätt många ledande Röda Khmerer, lärare i Phnom Penh under

flera år. Hennes skola fanns på samma gata som skolan som senare blev fängelse, de ligger snett emot varandra i samma gatukorsning.

På en fråga från en av deltagarna, som hade misstanke om att en personlig vän hade dödats av S-21, förnekade Ieng Thirith varje kännedom om honom, om skolan Tuol Svay Prey och om dennas senare bruk som fängelse. Detta är ett av många exempel på den totala avsaknad av öppenhet som Röda Khmererna konsekvent visar solidaritetsaktivister som tar upp problematiska frågor, inte bara rent politiska, utan också sådana som är personligt motiverade. Det är dessutom politiskt omöjligt att få hjälp från Röda Khmerer till att klara ut saker.

Laura Summers slutsats av undersökningen är att Tuol Svay Prey blev använt som centrum för hemliga förhör och avrättningar, och drevs av en slags hemlig polis under direkt kontroll av Pol Pot. Vietnameserna har förfalskat mycket av materialet från fängelset, bland annat genom att trycka falska bilder av avrättade personer som senare har visat sig vara i livet. Bland dessa är tre Röda Khmer-kadrer som jag själv har träffat i Norge, Schweiz och Jugoslavien under 1979 och 1980.

De flesta av mapparna med personer som arresterats efter april 1978 har försvunnit. Detta gäller flera tusen personer som blev anklagade för att vara vietnamesiska agenter. Sådant som inte har något att göra med konflikten mellan Vietnam och Kampuchea, bland annat om en brittisk sjöman som blev tagen på kampuchianskt territorialvatten, har däremot inte tagits bort. All film som fanns på platsen samlades ihop och sändes till Vietnam efter invasionen. Bara delar av bildmaterialet är kvar i fängelset, som nu är museum.

Offren

Två män som arbetade i S-21:s administration samarbetar idag nära med ockupationsmakten. Detta kan betyda att de också opererade på Vietnams vägnar före ockupationen. Vi vet en del om offren genom flyktingars berättelser, kampuchianer som har haft tillgång till dokumenten och från några västliga journalister som gett ut rapporter om fängelset. Under de senaste månaderna har vietnameserna överlämnat 4000 sidor med erkännanden till den provietnamesiske experten Ben Kiernan³ och 2000 sidor till den anti-vietnamesiske Stephen Heder.

För Sven Öste berättade man att 50 000 mördades av S-21. Antalet ligger antagligen mellan 16 000 och 20 000. Offren för S-21 var partimedlemmar, funktionärer i olika departement och representanter för alla skikt i samhället, från framstående intellektuella under Sihanouk eller Lon Nol till arbetare, studenter, bönder och andra "vanliga människor". Fångarna blev ofta hållna tillsammans med sin äkta hälfter och barn.

De flesta av offren tvingades erkänna att de var CIA-agenter, speciellt de som hade varit inblandade i progressiva rörelser i städerna under 60-talet och tidiga 70-talet. Mapparna för dem som erkände vietnamesiskt samröre under 1978 är som nämnts försvunna.

Omkring 300 mellan- och högre partikadrer blev avrättade, bland dem en som stod på femte eller sjätte plats i centralkommitténs hierarki i november 1978.

Många av bekännelserna verkar autentiska för de anti-vietnamesiska experter som har granskat dem. Summers tillägger att detta har påverkat henne personligen. Ett av de erkännanden som hon kom över var från en av hennes vänner i Phnom Penh under Lon Nol-styret. Vänner var då en av FUNK:s många underjordiska arbetare. Han erkände verksamhet till fördel för CIA genom CIA-agenten Laura Summers, speciellt utsänd från CIA:s Cornell-universitet i USA. Denna anklagelse är direkt skrattretande.

³ Att beteckna Kiernan som pro-vietnames är missvisande. Han var till en början "Pol Pot-anhängare" och verkade till stöd för Kampuchea fram till 1978, då han efter att ha intervjuat ett stort antal flyktingar kom fram till att det hade gått snett i Kampuchea. Därefter sällade han sig till kritikerna av Pol Pot & Co. – *Red*

Från annat håll har jag fått veta att FUNK-representanten Ganthu i Stockholm finns bland de avrättade. Han erkände att han var dubbelagent för CIA och KGB. Ok Sakun vid FUNK-kontoret i Paris varnade mig personligen för att ta kontakt med Ganthu i september 1975. Andra nordiska solidaritetsaktivister fick liknande varningar både före och efter frigörelsen. Ganthu for trots det tillbaka till Kampuchea 1976, tillsammans med många andra kampuchianska patrioter som sedan dess är försvunna.

Kontroll över partiet

Summers skriver att innehållet i erkännandena, och mönstret i arresteringarna, inte visar på andra motiv än att utöva kontroll över mellanskiktet i partiet och krav på slaviskt stöd till partiledningens etablerade och ibland skiftande linje. Hon tillägger att flera kampuchianer, som väntat sig att känna igen släkt och vänner på fotografier som vietnameserna offentliggjort, har tvivlat på att alla bilder är autentiska. Å andra sidan har de i en del fall känt igen släkt och vänner.

Summers avslöjar drag i den vietnamesiska organiseringen av "Tuol Sleng-museet" som minskar värdet av de upplysningar som journalister kan få därifrån. Funktionärerna är handplockade av vietnameserna. Den kampuchianske ledaren är en ingenjör med utbildning från USA, som hävdar att han arresterades 1976, torterades under fem år och så släpptes, men tvingades arbeta vidare i fängelset som elektriker. Han har personligen ansvaret för flera lögnaktiga påståenden, bland annat att Röda Khmerernas hälsominister, som Jan Myrdal intervjuade i september 1979, och som Peter Bischoff från den danska *Arbeideravisen* träffade i april i år, blev torterad och avrättad i slutet av 1978. Den här mannens personliga bakgrund har kontrollerats av den övriga kampuchianska personalen vid museet. De har inte funnit något tecken på att han någon gång skulle ha varit fängslad eller torterad vid Tuol Sleng.

S-21 var inte avsedd att vara avskräckande. Den var till för att döda oppositionen. Den var inte känd offentligt. Med intervjuer som grund beskriver Stephen Heder hur ledande kadrer lokalt kunde kallas till hemliga möten för att aldrig återvända. Andra källor har berättat samma sak, ända sedan 1976. Detta skedde relativt systematiskt och i relativt stor skala.

Jag menar att det är i strid med marxism-leninismen att använda hemlig polis, tortyr och avrättningar för att lösa motsättningar inom partiet. Den metod som marxism-leninismen använder är den demokratiska centralismen. Men ingen observatör har någon gång kunnat få fram upplysningar om något demokratiskt liv i Angkor. Heder pekar på detta som en av orsakerna till att partiledningen efterhand förlorade kontakten med basen. Allmänt bruk av tortyr, som Pol Pot stod för i jakten på agenter i och utanför partiet, är en ineffektiv metod och verkar korrumpierande på den som använder sig av den.

Bland Stephen Heders intervjuobjekt finns ett stort antal mellan- och lägre kadrer och tidigare kadrer i Angkor. Med bakgrund i detta har Heder kunnat skriva relativt ingående om detaljer i utrensningssprocessen inom partiet, speciellt från 1977 då Pol Pot bekräftade sin ställning och de så kallade vietnameserna blev utrensade. De centralt inblandade i detta var Pol Pot själv och ett par tre till. Utrensningarna fortsatte också efter invasionen.

Heder beskriver utrensningarna som en kamp för säkra hegemonin i partiet för kadrer från den sydvästra regionen i Kampuchea. Detta är bättre dokumenterat än Ben Kiernans "tre-fraktions-teori", som SV-are och SU-are har använt sig mycket av. Traditionellt har den sydvästra regionen varit mest lojal mot Röda Khmererna. Khmerbefolkningen här är relativt tät och har traditionellt setts som fattigast. I den östra regionen uppstod efterhand ett ganska stort motstånd mot Pol Pot, och detta motstånd fick sitt uttryck i väpnade strider.

Utrensningarna i partiet på grundval av kadrenas territoriella ursprung bekräftas av flera vittnesmål från flyktingar som berättar att livet öster om Mekong var lättare än livet väster om

Mekong. Ledaren för östra regionen, Sao Phim, var redan 1977 känd för att inte följa ordena från Phnom Penh. Man har beskrivit ett större slag i Prey Venh-området i april 1978 där regeringsstyrkorna till och med använde helikoptrar. Heng Samrin, som var en av Sao Phims officerare vid detta slag, lyckades fly. Informanter om detta slag berättar också att hela den lokala befolkningen sågs som fiender av regeringen, och många tvångsförflyttades till olika oråden runt om i landet.

Enligt Heder var plattformen för detta uppror också anti-vietnamesisk. Det var först då han på militära grunder måste passera gränsen till Vietnam som Heng Samrin såg sig tvingad till att gå över till fienden.

Kooperativen

Jag ska nu återge huvudinnehållet i Laura Summers senast publicerade seminarieinlägg, från ett seminarium i Hull i början av april i år. Det tar upp utvecklingen av kooperativen i de befriade områdena från 1973 och genom hela perioden med Demokratiska Kampuchea.

Att beskriva utvecklingen av jordbrukskooperativen är att samtidigt beskriva förhållandena för majoriteten av det kampuchianska folket efter befrielsen 1975. 85 procent av befolkningen är bönder. Flertalet av dem som evakuerades från städerna i april 1975 var bönder. Jag ska emellanåt komma med egna kommentarer, observationer och utfyllande informationer från andra källor, speciellt från Stephen Heder.

Summers sammanfattning är att den kampuchianska kommunistiska kooperativrörelsen (1973-1979) var en kortvarig, våldsam och till slut otillfredsställande erfarenhet för många, kanske för de flesta kampuchianer.

Hon skriver att de vanliga problemen för kooperativ i revolutionära samhällen i asiatiska länder förstärktes av flera specifika drag i Kampuchea. Hon nämner bland problemen:

att jordbrukskooperativ bygger på idéer som är främmande på landsbygden och som tillföres utifrån. Detta leder till motsättningar mellan den individuella egendomsrätten, som är en viktig del av böndernas uppfattning av den egna befrielsen, och den kollektiva utveckling som partiet kräver. Detta motverkas, även i Kampuchea, av en lång tradition av ömsesidig hjälp i det mycket tunga jordbruksarbetet.

motståndet mot lanserade kollektiviseringsplaner leder lokala partikadrer till en lojalitetskonflikt mellan bygden och staden, en konflikt som vanligen löses genom tvång mot de oppositionella bönderna.

I Kampuchea bestod partiet huvudsakligen av bönder. Den andra viktiga sociala gruppen i partiet var de intellektuella i ledningen. Att bönderna hade starka positioner i partiet ledde till en försvagning av de lokala partikadrernas lojalitet mot staten, till fördel för deras lojalitet mot bönderna, speciellt under tiden *efter* befrielsen. Detta understryker betydelsen av utrensningarna i partiet – att säkra partiets och statsledningens enda verkliga materiella maktbas, kontrollen över landets jordbruksproduktion.

De väldiga problem som ledningen kämpade med efter befrielsen, inom den självpåtaga begränsningen med självförsörjning, medförde att de i större grad än tidigare betraktade varje tecken på motstånd på landsbygden som ett dödligt hot. En faktor som ytterligare skärpte detta var hotet från Vietnam, vilket krävde en stark stat för att bemötas.

Den första kampanjen

Beskrivningar av Röda Khmerernas mobiliseringsmetoder i kooperativrörelsen kommer från flera håll. En metod var att kalla alla invånare i en by till ett möte, diskutera frågor om inrättandet av kooperativ med dem på ett tillsynes demokratiskt sätt, uppmärksamma vem som pratade mest öppet emot dem, föra bort dessa för att låta dem försvinna och så kalla in ett

nytt möte igen med frågan: Det är väl inga fler som är oeniga? När sådana metoder blev kända via djungeltelegrafan, kunde bara åsynen av Röda Khmerer med vapen vara nog för att tillförsäkra full enighet.

Kooperativiseringskampanjen kungjordes i maj 1973, medan den amerikanska bombningen var som värst. Den stod i strid med frontens faktiska program, men då bönderna i stort sett inte kände till detta program, bara att Sihanouk stödde Röda Khmererna, spelade detta inte någon roll. Röda Khmerernas argument för kooperativen var att bönderna skulle få organisera sina egna ekonomiska angelägenheter, befria sig från jordägare och kapitalister, lösa sina egna försörjningsproblem och förse fronten med både soldater och livsmedel. Landsbygden var då i så dåligt tillstånd att bönderna inte kunde ge mycket till fronten även om de skulle vilja, och de som kunde bli soldater tvekade att fara iväg eftersom det skulle leda till att familjerna fick ännu större problem med att skaffa nog med mat.

Kooperativen organiserades med produktionslag som bas och omfattade cirka 20 familjer, dvs mellan 100 och 200 personer. Enheterna under produktionslagen var de så kallade ”samarbetsgrupperna för produktion” som inrättades från och med 1970. Produktionslagen blev å sin sida sammanslagna till kooperativ. Ofta bestod kooperativkommittén av samma personer som tidigare ingick i bykommittén. Kooperativen var ofta detsamma som byarna tidigare.

Ibland kom lokala partikadrer med i kooperativkommittén. Till en början begränsades kommittéerna till fattiga eller lägre mellanbönder. Kriteriet var att inte ha tillräckligt med mat året runt, vilket innebar att samtliga var kvalificerade. Medlemskap i kooperativet var frivilligt och löftet om garanterade risransoner till medlemmarna fick många att ansluta sig. Krigstillståndet medförde att kooperativen efterhand blev självförsörjande och att marknads-ekonomin på landsbygden föll samman. Flera kooperativ beslagtogs medel som tillhörde handlarfamiljer eller rika bönder som tidigt under kriget hade flytt till Phnom Penh eller närmaste stad.

Kooperativrörelsen under 1973 blev mycket lyckad. Enligt Summers ledde den till att flera hundratusen bönder, av en total landsbygdsbefolkning på 3,5 miljoner, också blev överbevisade av Röda Khmerernas övriga propaganda och metoder. De blev ryggraden i Röda Khmerernas stöd på landsbygden. De blev grunden till det som senare kom att identifieras som *basfolket*, en viktig grupp som jag ska komma tillbaka till.

Från frivillighet till tvång

1974 började tvånget mot bönder som vägrat delta i kooperativen. Några flydde till Phnom Penh. Ett fåtal medlemmar trivdes inte kooperativen, men de spelade liten roll. I slutet av året avskaffades Lon Nols valuta som betalningsmedel i de befriade områdena, och kooperativen ombads att förbereda sig för att ta emot flyktingar från städerna.

Summers anger fyra saker som utmärkte Kampuchéas kooperativ på detta stadium:

De blev populära först och främst på grund av den sociala säkerhet de gav i krigstid. Där de fick goda resultat blev partiets position kraftigt stärkt.

De nya strukturerna i kooperativen sammanföll väldigt ofta med de gamla grannskaps-, släktskaps- och vänskapsförbindelserna i trakten. Ofta ansåg medlemmarna att kooperativen bara var en tillfällig lösning och inte en modell för hela det framtida kampuchéanska samhället, så som Angkar såg det.

Kooperativen var viktiga för Angkar eftersom de drog undan mycket av jordbruksproduktionen från Lon Nol-regeringens kontroll. Å andra sidan gav de inte partiet kontroll över produktionen. Inflytandet över produktionen var delvis beroende av i vilken utsträckning Angkar hade egna representanter i kooperativkommittén. Kooperativen gav villigt försörjningar till fronten, men helst

till enheter som leddes av lokala kadrer. Denna favorisering av ”egna pojkar” ledde till vissa koordineringsproblem med ”främmande” arméenheter under belägringen av Phnom Penh.

Politiskt sett utvecklades en situation där bönder å ena sidan hade viktiga positioner både i partiet och utanför, men å andra sidan var denna bondemakt dåligt centraliserad och stod i viss mån i vägen för en befästning av partiets makt.

Politisk gradering av folket

Evakueringen av städerna – 2 miljoner inflyttade bönder och 1 miljon vanliga stadsbor – skapade stora problem för denna decentraliserade struktur. Partiet införde en politisk gradering av medlemmarna i kooperativen som kraftigt skärpte motsättningarna mellan de gamla medlemmarna och de nya som evakuerats från städerna. Graderingen byggde på en uppfattning hos de gamla om att de evakuerade aldrig skulle få bli fullvärdiga medlemmar i deras kooperativ. Det är från denna tid man kan börja prata om en motsättning mellan det så kallade ”basfolket” och ”det nya folket”, eller rätt och slätt de nya.

Den politiska graderingen av medlemskapet i kooperativen byggde på en liknande gradering för medlemskap i partiet. Det fanns i huvudsak tre kategorier. Den exakta översättningen av dessa kriterier är problematisk, men en någorlunda god översättning av Heders översättning från khmer till engelska [”full rights”, ”candidate”, och ”depositee”] kunde vara: Fulla rättigheter, kandidater och deponerade. Heder skriver:

Gruppen med *fulla rättigheter* fick den teoretiskt fulla matransen, eller mer. De hade rätt till att bli medlemmar i varje politisk organisation, inklusive partiet och armén, och att ta politiska uppdrag på alla nivåer. *Kandidatgruppen* kom på andra plats på ransoneringslistan och hade rätt att hålla vissa lägre politiska poster. De *deponerade* stod sist på fördelningslistan, först på avrättningslistan och hade inga politiska rättigheter.

Om den vanliga indelningen av folket i Kampuchea i de två kategorierna basfolk och nya folk, skriver Heder:

Det är fel att dela in befolkningen efter 1975 i två och bara två kategorier. Det fanns många av de evakuerade som hade klassbakgrund i fattiga skikt och som samarbetade med regimen. De kunde uppnå status som *kandidater*, och få en maktposition i förhållande till andra evakuerade. Det fanns också basfolk som hade haft pengar eller som trots sin fattigdom gick emot delar eller hela parti-programmet. De föll ned till *kandidatstatus* eller till och med till *deponerade*. Efter utrensningar av kadrer i den nordvästliga och den östra regionen av kadrer från den sydvästliga regionen under 1977 och 1978, blev de utrensade som inte genast avrättades degraderade till *deponerade*. I nordväst hade detta alltid betytt och fortsatte att betyda ransoner på eller under svältgräsen, arbete till fullständig utmattning och hot om avrättning för det minsta fel. Förhållandena för evakuerade i kategorin deponerade i öst var ibland något bättre, ibland ganska mycket bättre, men för utrensade kadrer betydde närheten till Vietnam att deras fall till de deponerades kategori ofta gjorde situationen än värre än i liknande fall i nordväst.

Tvådelningen mellan basfolk och evakuerade var alltså långtifrån konsekvent. Det förekom mycket rörelse fram och tillbaka, med kanske så mycket som en tredjedel av befolkningen i den mellanliggande kategorin och en tredjedel i var och en av de andra. Men då tredelningen, som bara var beskriven i partidokument med begränsad cirkulation, inte var särskilt väl känd eller överhuvudtaget känd i vissa områden, och för att folks erfarenheter från och med 1970 tenderade till att sammanföra dem i en eller två av kategorierna basfolk – nya folk, oavsett formell kategori, har tvådelningen blivit den mest brukbara för att beskriva Kampuchea efter 1975, sammanfattar Heder.

Tor Halstvedt konfronterade Poc Mona från Demokratiska Kampuchegas kontor i Paris med detta material i maj förra året. Poc Mona, som Tor och jag har känt sedan hösten 1975, förnekade varje kännedom om denna gradering av medlemmarna i kooperativen.

Anti-egalitarism

Röda Khmer-samhället var alltså allt annat än den egalitära överdrift som borgerlig propaganda vill ha det till. Tvärtemot var det ett samhälle där olika grupper skapades på tvären av den tidigare klasstrukturen, på ett politiskt och historiskt grundval, och där gruppstillhörigheten var avgörande för vilken mat man fick sig tilldelad, vilket arbete man måste utföra, vilka boendeförhållande man hade, vilket straff man riskerade för felsteg och den sociala säkerheten eller osäkerheten överhuvudtaget. Detta präglade inte bara individer, utan också de organiserade enheter de tillhörde. Heder beskriver detta på följande sätt:

I Demokratiska Kampuchéas samhälle fanns ett tydligt mönster med skillnader mellan organiserade enheter med avseende på hur de disponerade mat, kläder och medicin. I detta låg till dels ett planerat element som led i en politik: Vissa grupper skulle ha privilegier på grundval av deras överlägsna klassbakgrund och politiska ställning. Delvis var det ett resultat av det typiska korruptionsmönstret i kommunistiska samhällen: De som lättare har tillgång till bakdörrarna in i den kommunistiska byråkratistrukturen kan få ut mer av det centraliserade distributionssystemet till egen vinning, till vänner och undersåtar. Så hade arbetare i statsföretag som valts ut på grundval av klassbakgrund och politisk prestige det bättre än bönderna.

De som var medlemmar i kooperativ där de flesta tillhörde kategorin *fulla rättigheter* hade det bättre än de i kooperativ där folk i kategorin *deponerade* dominerade – även om man i det kooperativet själv tillhörde kategorin *fulla rättigheter*. De i de ”säkra” regeringsdepartementen, till exempel Iang Sarys utrikesdepartement, hade det bättre än de i departement som nyligen genomlidit omfattande och blodiga utrensningar, som till exempel avlidne Vorn Vets ekonomidepartement.

De som var organiserade i enheter närmast statsmaktsorgan centralt och på regionnivå – regeringsdepartementen, mobila ungdomsbrigader knutna till regionala partikommittéer – hade det bättre än vanliga medlemmar i kooperativen. De i politiskt lojala regioner, som till exempel sydvästra, hade det i allmänhet bättre oavsett vilken typ av organisatorisk enhet, eller vilken nivå den befann sig på, än de från regioner där det nyligen hade varit allvarliga uppror och utrensningar, som till exempel i östra. Laura Summers bekräftar detta och beskriver hur kinintabletter ofta först delades ut till personer ”med fulla rättigheter”, och kanske bara till dem.

Hon beskriver basbefolkningens inställning till de nya så här:

Enligt bönderna och bondekommunisterna var den ”politiska inställningen” till de nya som skulle tas in i kooperativen antingen dålig eller misstänksam. De ”nya” hade samlat sig i den slagne fiendens fästningar. Detta tydde på låg politisk medvetenhet och otillräcklig moralisk styrka. Dessutom hade de vägrat att ”komma ut” under kriget trots upprepade vädjanden. Av detta enkla skäl sågs de nya i bästa fall som opålitliga revolutionärer, och en del av dem utan tvekan som klassfiender och kontrarevolutionärer. Klassbakgrunden sågs nästan säkert som underordnad i tiden omedelbart efter befrielsen. Partiets klassanalys var antingen okänd eller tolkades fritt, det vill säga på ett sätt som förstärkte tyngden av ”politisk inställning”. Detta blev möjligen till och med uppmuntrat genom eftergifter till böndernas politiska värderingar i partiets klassanalys, skriver Summers.

Två klassanalyser

Denna partiets klassanalys ska jag referera. Men först vill jag påminna om den officiella klassanalys som solidaritetsaktivister beskrev för oss. Där hette det att det kampuchéanska folket bestod av bönder, arbetare och soldater. Röda Khmer-diplomater förnekade också förekomsten av nationella minoriteter i Kampuchéa. Till AKP(m-l)-delegationen i september nämnde de minoriteter i avsidens liggande områden. De nämnde till exempel aldrig de etniska kineserna.

I början av 1977 utarbetade Angkar en analys som delade in kampuchéanerna som fanns i Kampuchéa per den 17 april 1975 i 10 huvudklasser:

1. Monarkister
2. Feodalister – det vill säga tidigare statsråd och högre militära officerare.
3. Kapitalister, med underkategorierna kompradorer och patrioter.
4. ”Under-kapitalister”, det vill säga småborgare. Indelade i tre grupper: Högre tjänstemän och folk med högre utbildning, lärare, frisörer, skräddare, självständiga hantverkare och affärsfolk, och till slut lägre tjänstemän, funktionärer och kontorspersonal.
5. Rika bönder – ägde jord, brukade modern utrustning och anställde andra till att göra all slags arbete.
6. Mellanbönder – indelade i tre grupper på grundval av i vilken utsträckning de använde lejd arbetskraft.
7. Fattigbönder, det vill säga bönder som saknade ett eller flera produktionsmedel och tillräckligt med mat under olika perioder varje år.
8. Oavhängiga arbetare – byggnadsarbetare, cykeldroskförare osv.
9. Industriarbetare – arbetare i fabriker, gummiplantager eller hamnar.
10. Partiarbetare – kadrer i administrationen, de mobila ungdomsbrigaderna osv.

Kampucheaner som befann sig utomlands på befrielsedagen betraktades som en speciell kategori. Bland underkategorierna fanns revolutionära intellektuella, det vill säga de som stödde befrielsekampen och hade förbindelser med FUNK:s utlandskontakter, reaktionära intellektuella, militärer och poliser från den gamla regimen (de sågs som klassfiender) och buddistiska munkar, vilka annars placerades i kategorin småborgare.

Inte leninistisk

Även utan kunskaper om detaljer i det gamla samhället i Kampuchea, måste man säga att denna klassanalys reviderar traditionella marxist-leninistiska kriterier på väsentliga punkter, bland annat genom att den blandar samman politisk uppfattning med objektiv klasstillhörighet och upprättar en egen klass för partikadrer. Man kan förstå indelningen delvis utifrån det som Summers antyder som eftergifter till böndernas politiska medvetenhet, men då måste man samtidigt medge att någon leninistisk klassanalys av det kampuchianska samhället, som grundval för behandlingen av nästan hälften av befolkningen, inte förelåg. Det var dessa icke-leninistiska kriterier som utgjorde grundvalen för indelningen av de nya i kategorierna *fulla rättigheter*, *kandidater* och *deponerade*, en indelning som i praktiken bestämde deras sociala liv i det nya samhället. Då indelningen gjordes fördelades de flesta nya mellan kandidater och deponerade, medan basbefolkningen reserverade kategorin fulla rättigheter för sig.

Enligt Summers försökte partiledningen att gå mot strömmen och hävda att folk från städerna med god klassbakgrund borde få status som fulla rättigheter, medan rikebönder och småborgare borde hänvisas till kategorin kandidater och att kategorin deponerade förbehölls klassfiender; imperialister, feodalister och kompradorkapitalister. Partiledningen intervenerade också för att stoppa avrättningen av personer som identifierades med Lon Nol-regimen, men först efter att några tusen hade mördats. Så sent som på hösten 1975 berättade man för oss solidaritetsaktivister att bara de 7 största förrädarna riskerade dödsstraff.

Imperialisterna nämns inte 1977 eftersom de vid den tiden inte fanns kvar i landet. 1975 bestod de av cirka 200 000 vietnamesiska medborgare, som tvångsdeporterades tillbaks till hemlandet strax efter befrielsen, europeiska medborgare och folk från andra asiatiska länder – inte etniska kineser – som deponerades till Thailand. En leninistisk analys skulle definiera de flesta vietnameser som småborgare. Under den första tiden efter befrielsen blev efterhand också de olika kooperativen klassificerade som fulla rättigheter, kandidater eller deponerade. Alla leddes av folk som klassificerades som fulla rättigheter, det vill säga basfolk.

I det pengalösa samhället fanns det bara två sätt att mobilisera till de väldiga uppgifter som väntade. Antingen med moraliska eller ideologiska appeller, eller med tvång. För de nya var

appeller riktade till deras revolutionära hängivenhet till en början närmast uteslutna. Tvång var den metod som återstod. De nyas yttre tecken på rikedom bröts ned. De tvingades färga kläderna svarta. Deras böcker beslagtogs och förstördes ofta, eftersom böcker och boklärdhet associerades med maktbegär under den gamla regimen. Beteckningen intellektuell avskaffades efterhand till förmån för ”tekniker” eller ”specialist”. Buddhism, islam och katolicism associerades med imperialismen och feodalismen och undertrycktes i enlighet med grundlagen. I en del områden kom det till sammanstötningar på grund av evakueringen. Men Summers påpekar att hälften av de evakuerade var vanliga khmer-bönder som var vana att förtryckas, och de klagade antagligen inte mycket.

AKP(m-l):s ordförande Pål Steigan med Pol Pot 1978

Den stora omorganiseringen

Summers skriver att inkorporeringen av de nya i kooperativen verkar ha varit *mindre* störande för utvecklingen av kooperativen än partiledningens nästa åtgärd 1977. Detta kom då armén skulle öppna en sektor med statsjordbruk och återuppbygga den lätta industrin. Allteftersom kriget närmade sig på avstånd blev det svårare att mobilisera folk genom moraliska uppmaningar, speciellt när förhållandena förblev svåra med svält, sjukdomar och fortsatta oroligheter i en del områden.

Åtgärden bestod av det som partiledningen beskrev som en ny socialistisk revolution. För kooperativen ledde detta till en drastisk omorganisering, och den tidigare identifieringen med traditionella strukturer försvann.

Nyckelorden här är centralisering och rationalisering. Kooperativen slogs samman till större enheter och placerades i de flesta fall direkt under den regionala ledningen. Organiseringen av arbetet i kooperativen rationaliserades och militariserades. De gamla arbetsgrupperna slogs ihop till sektioner, kompanier, bataljoner, regementen och till slut till brigader. Varje enhet

skapades genom att tre enheter av lägre grad slogs samman. Arbetsgruppen behöll sin tremanna-ledning. För de större enheterna utnämndes nya ledare. Samtidigt blev gamla bondekadrer ovanför bynivån utrensade efterhand som partiet utpekade dem som ”arbetar-bonde-avvikare”.

Det politiska resultatet av denna omorganisering blev att Angkar ökade sin kontroll över produktionen. De nya lokala myndigheterna var ofta okända bland bönderna. De drog ner på matransonerna och sände större mängder ris till staten. Det verkar som, enligt Summers, att varken den totala produktionen eller den genomsnittliga avkastningen ökade under denna tid. Hon citerar bland annat japanska besökare i modellkooperativ 1978, vilka räknade ut att matreserverna bara motsvarade en tredjedel av den officiella dagsransonen. Flyktingar, bland annat flera av dem som jag pratade med hösten 1979, berättade att de under långa perioder huvudsakligen fick äta tunn rissoppa.

Omorganiseringen medförde också en politisk uppstramning. Personer som protesterade mot situationen på politiska möten blev stämplade som förrädare som ställde sig i vägen för det socialistiska uppbygget och försvaret av nationen. Summers menar att lokala ledares stöd till befolkningens krav på mer mat var bakgrunden till upproret i den östra regionen, som jag nämnt tidigare och som bland annat ledde till att Heng Samrin gick över till Vietnam.

Under sommaren och hösten 1978 skedde nya saker. På grundval av egna intervjuer kunde jag i november 1979 visa att det vid den tiden skedde en allmän rehabilitering av intellektuella. Studenter från Phnom Penh, som sänts på tvångsarbete i skogarna i Battambang, blev återförda till Phnom Penh och satta i produktivt arbete. Tekniker och specialister samlades ihop och kördes in till huvudstaden. Jan Myrdal berättar att Thiounn Chhum hämtades i risfälten och sändes till Phnom Penh, där han fick höra att Angkar hade utnämnt honom till finansminister och gett honom uppdraget att förbereda övergången till penningekonomi. I september 1978 blev också de tre kategorierna för medlemskap i kooperativen formellt upphävda av centralkommittén. Detta fick ingen inverkan på folks uppfattning av sig själva som basfolk och nya folk och heller inga praktiska konsekvenser för den dagliga driften av kooperativen eller för folks levnadsvillkor.

De nya åtgärderna gav emellertid inte Ankar den fulla kontroll över kooperativen som man siktat på. På grundval av privata intervjuer visar Summers att staten hade räknat med att kunna kontrollera över 45 procent av kooperativen. Ett statsråd klagade inför henne över att lokala kadrer ibland administrerade sina domäner som om de var småkungar. I vissa områden var det riskabelt även för statsråd att röra sig.

Denna salutsats strider mot synen på Kampuchea 1978 som ett välordnat samhälle med jordbrukskooperativ, där det frivilliga bytet av varor under statens övervakning i stort gick smärtfritt. Den strider också mot synen på Kampuchea som ett samhälle med en stark grad av politisk centralisering.

Basfolket och partiet

Summers drar slutsatsen att kooperativrörelsen vid den tiden antagligen var i färd med att stanna upp. Hon hänvisar till olika källor som antyder att produktionen troligen var på väg att sjunka. Hon pekar på att befolkningen allmänt blev fattigare under 1977 och 1978 och att man tenderade till att ge Angkar skulden, på grund av omorganiseringen av kooperativen. *Med andra ord: Partiet var i färd med att förlora en del av det stöd det hade, även bland det gamla basfolket.*

Summers slutsatser stämmer bra med andra upplysningar om vad som skedde efter invasionen. Det kan förklara varför 40 procent av *basfolket*, efter Heders beräkningar, föredrog att stanna på platsen, framför att följa partiets paroll om evakuering. Det kan bidra

till att förklara grogrunden för de svårigheter som Demokratiska Kampuchea senare hade under hela 1979, då de fortsatta att förlora folkligt stöd på grund av fel som begåtts under krigföringen, förluster i kriget och den kraftiga utarmningen av den lojala delen av civilbefolkningen.

Skillnaden mellan nya folk och basfolk var uppenbar för alla som besökte gränsområdet mellan Thailand och Kampuchea under hösten 1979. De två kategorierna sökte skydd från Vietnam i olika områden. Klädesdräkten var olika, bemötandet av utländska journalister var helt motsatt. Medan Röda Khmerer var disciplinerade i sitt förhållande till thailändska militärer, antagligen för att de gömde gerillasoldater och på grund av det traditionellt dåliga förhållandet mellan Thailand och Demokratiska Kampuchea, så var *de nya* odisciplinerade och uppträdde så att det var lätt för thailändska militärer att provocera dem. *De nya* bodde i stora sammanhängande lägerområden vid gränsen, medan *basfolket* bodde i utspridda grupper. De nya drog till sig stora skaror thailändska svartabörshandlare som de handlade guld och ädelstenar med, medan basfolkets enda inkomstkälla var att sälja sin arbetskraft till lokala thailändska jordägare. Man har även angett att försäljning av guld och ädelstenar till lokala thailändska handelsmän också var en viktig inkomstkälla för Demokratiska Kampuchreas regering under 1979.

Jag har inte redovisat de många berättelserna om dålig behandling under Röda Khmer-styret, eftersom dessa historier är allmänt kända och lättillgängliga. De blir nu också återgivna av alla källor som kommer i kontakt med kampucheaner. En bonde som jag pratade med sa det så här: Det var inte det hårda arbetet som var svårast. Det var det hårda arbetet tillsammans med det att inte få nog att äta. Det var det att bara arbeta utan att få vila ibland, utan att kunna sjunga och dansa som i gamla dagar.

För majoriteten av befolkningen i Kampuchea innebar Röda Khmer-styret ett förfärligt slit. Motsättningarna mellan basfolk och nya folk utgjorde den sociala ramen kring detta slit. Det förklarar varför godtyckliga avrättningar blev en del av vardagen år efter år. Först drabbades uppenbara förrädare, tvärtemot den officiella linje som solidaritetsaktivisterna fick höra. Sedan kom den dåliga behandlingen av de nya, vilken skärptes under de hårda tiderna. I flyktingläger där tidigare basfolk dominerade, fick jag höra andra uppgifter om arbetsdagens längd och risransonernas storlek än då jag var i flyktingläger som dominerades av sådana som hade brutit med Röda Khmererna på en tidigare tidspunkt, eller aldrig hade stött dem. Vår tolk upptäckte släktingar i ett läger med andra ”nya”. Där fick hon höra hur resten av familjen hade omkommit. Det var som att läsa boken *Kampuchea är noll* av Francois Ponchard. Det är samma historier som återkommer hela tiden.

Vi tvingas acceptera att många av dessa historier är sanna. Vi kan försöka sätta in dem i en social, politisk och ekonomisk ram. Vi ska inte försöka bortförklara dem. Det finns inte heller någon anledning till att ursäkta dem.

Rasism

Jag har nämnt utrensningarna inom partiet. Jag har nämnt summariska avrättningar, långa arbetsdagar, tortyr osv. Jag har nämnt den sociala mekanismen med basfolk som ska hämnas de nya, bonderevolutionen som ger de stridande fattigbönderna privilegier i förhållande till de andra fattigbönderna och resten av samhället, och hur Angkar leder samhället dithän att partiet får speciella rättigheter och de få som är arbetare ävenså. Jag vill nämna en sak till: Rasismen.

Jag har kommit med en del antydningar om etniska kineser. Denna grupp omfattade 1975 cirka 200 000. De var huvudsakligen företagare som levde som småborgare. De utsattes för särskilt hårt förtryck av basfolket, och här hjälpte det inte att många av dem stödde Röda

Khmerernas kamp mot USA. De fråntogs rätten att tala kinesiska sinsemellan och nästan tvingades att göra sig till kampucheaner. De som överlevde fick tillfälle att fly när vietnameserna invaderade, väl medvetna om att det under dem antagligen skulle bli ännu värre.

I västlig press har det under den sista tiden kommit historier om folkmord på den islamska cham-nationaliteten under Röda Khmererna. Dessa har svarat med att beskylla vietnameserna för samma sak. Så vitt jag vet föreligger inget material som kan ge något svar på detta.

Bonderevolution

Man kan förstå och förklara samhället i Demokratiska Kampuchea under åren 1975-78 utifrån att det handlade om en *bonderevolution*, ledd, men inte kontrollerad, av ett icke-marxist-leninistiskt parti. Ty man kan inte förena partiutrensningar av den typ som skedde under dessa år med leninismen, och man kan inte heller förena den klassanalys och den privilegiepolitik som fördes med leninismen. Man kan inte förena den människosyn som Angkar praktiserade med den humanistiska tradition som är och bör vara en del av marxismen, oavsett den praktiseras i Europa, Sovjet eller i sydost-Asien. Att försöka göra det är inte bara att skada marxism-leninismen, det komprometerar också det parti som försöker sig på det. Därför anser jag att vi bör sluta med det.

När vi ska göra revolution i Norge, kommer vi inte att ersätta den demokratiska centralismen i partiet med tortyrkammare och godtyckliga avrättningar. Vi kommer inte låta den del av befolkningen som deltagit i den revolutionära kampen förtrycka och mörda hundratusentals av den del av befolkningen som av en eller annan orsak inte gjorde det. Vi kommer inte att beskylla alla som går emot partiet för att vara förrädare, oavsett hur svår den politiska situationen är, eller hur mycket andra stater hotar med att gå till anfall. Tvärtom, *när kriget hotar måste vi sörja för att föra en politik som förenar folket, och inte fortsätter att hålla det splittrat som Röda Khmererna gjorde.*

När vi inte kommer att göra sådana saker själva, ser jag heller ingen grund till att rosa dem, bortse från dem eller ursäkta dem inför andra. Den svåra materiella situationen i Kampuchea kan inte heller ursäkta den politiska linje som följdes, bland annat för att det fanns alternativa linjer som snabbt kunde ha förbättrat den materiella situationen. Ledarna hade ett stort kapital i den breda internationella stödet. Hade de varit marxist-leninister, skulle de förstått det och fått hjälp på goda villkor. I revolutionens namn är det vår plikt som marxist-leninister att understryka att det i Kampuchea har förts en politik som har bidragit till att påföra folket stora lidanden, och som är en av de viktigaste orsakerna till att motståndskampen mot Vietnam inte har kommit längre än den har.

Motstånd och solidaritet

Situationen nu är att Röda Khmererna fortfarande är den starkaste motståndgruppen. De har till och med blivit starkare, och militärt sett har vietnameserna inga utsikter till en snabb förbättring av situationen. Men bristen på stöd bland befolkningen, och brist på förtroende mellan Röda Khmererna och de övriga motståndsgrupperna, lägger stora hinder i vägen för enhet. Den starkaste brobyggaren är för närvarande Sihanouk, som har haft samtal med Röda Khmererna samtidigt som han knutit till sig en av storförrädarna under Lon Nol, nämligen In Tam. Ska vi komma vidare i reellt solidaritetsarbete, måste vi förklara för både oss själva och det norska folket att denna front är en nödvändighet om vietnameserna ska tvingas ut ur Kampuchea. Vi måste förklara och förstå bakgrunden till att Röda Khmererna inte har någon möjlighet att klara biffen ensamma, och att deras tidigare praxis är det viktigaste objektiva hindret för ett språng framåt i motståndskampen.

Eirik Rossen: Hur Pol Pot lyckades lura de svenska "kamraterna".

Ur *Rødt!* Nr 3 2006.

Under andra halvåret 1978 var den internationellt erkända Pol Pot-regeringen värd för flera vänligt sinnade delegationer från väst, från vänskapsförbund upprättade av maoistiska partier, eller från partierna direkt. Delegationerna fick en två veckors vistelse, reste tusen kilometer genom landet och fick överallt stanna till när de själv önskade och prata med vem de ville. Alla rapporterade om ett fattigt socialistiskt land på frammarsch, utan våld, terror eller andra tecken på att befolkningen skulle lida under någon form av förtryck. Senare har det dokumenterats att det under denna period försiggick mordiska utrensningar i det statsbärande partiet. Partiet var genomsyrat av en misstänksamhet som gav sig uttryck i godtyckliga och systematiska massakrer på alla, i och utanför partiet (känt som "Organisationen" eller Angkar), som fick en eller annan misstanke riktad mot sig. Ingen av uppskattningarna om överdödligheten – omfattar också dödsfall på grund av oundviklig svält – är speciellt trovärdig och varierar från många hundra tusen till tre miljoner.

Rapporterna som delegationerna – från bl.a. Sverige, USA, Norge, Danmark och Kanada – levererade var samstämmiga, men falska. De hade blivit grundligt lurade, trots att de själva tyckte att de hade gjort vad de kunnat för att skapa sig en så korrekt bild av landet Kampuchea och förhållandena där som överhuvudtaget var möjligt. Många höll fast vid sin version av sanningen i flera år efter att det var klarlagt att de hade blivit utsatta för ett storstilat bedrägeri.

Norsk delegation från AKP(m-l)

De tre som deltog i den norska delegationen till Pol Pots Kampuchea i oktober 1978 var AKP(m-l):s dåvarande ordförande Pål Steigan, dåvarande medlemmen i centralkommittén Tron Øgrim och frilansskribenten Elisabeth Eide, som senare har gjort sig känd både för sin insats för Afghanistan och för sin undervisning på journalistutbildningen vid högskolan i Oslo. Så vitt jag vet, har ingen av dessa tillkännagett någon värdering av hur de lät sig luras, och vilka eventuella slutsatser de dragit av det.

Jag som skriver dessa rader är skyldig att göra uppmärksamt att jag var med och stiftade Vennskapssambandet Norge – Kampuchea. Detta skedde redan innan det USA-stödda Lon Nol-styret föll i april 1975. Från augusti 1976 till december 1978 var jag sekreterare för Internationella utskottet i AKP(m-l), som Tron Øgrim ledde. Ungefär samtidigt med den vietnamesiska invasionen av Kampuchea tog jag över som utrikesredaktör i *Klassekampen*. Där bidrog jag bland annat med ett principfast försvar av Pol Pot-regimen, ända tills jag lämnade tidningen på sommaren 1980. I oktober 1979 använde jag två veckor till att genomkorsa flyktinglägren och gränsområdena mellan Thailand och Kampuchea. Mitt personliga nätverk omfattade kampucheaner och Kampuchea-kännare med mycket varierande uppfattningar om vad som egentligen hände under Pol Pot.

På våren 1981 tyckte jag att jag hade samlat tillräckligt med material, i tillägg till mina egna erfarenheter, för att gå till angrepp mot AKP(m-l):s fortsatt positiva värdering av Pol Pot och hans regim i Kampuchea. Ett internt seminarium i juni 1981 återgavs sedan i tre nummer av partitidskriften *Røde Fane*, föregångaren till *Rødt!*. I nummer 6 1981 finns mitt huvudinlägg – "Ingen marxistisk revolution" – och Tron Øgrims motinlägg. I nummer 8 1981 finns ett referat från debatten mellan Øgrim och mig på seminariet. Mitt sista inlägg hette "Kampuchea och den naiva messianismen". Det tog utgångspunkt i det här avsnittet i den tryckta utgåvan av Øgrims inlägg på seminariet:

”Det har ändå varit möjligt att starta solidaritetsarbete i Norge (och i andra västländer) under de senaste 20 åren utan att förena appellen om att gå emot imperialismen med en naiv messiansk tro på de olika befrielsefronternas rosenröda propaganda om vilket storartat samhälle de skulle bygga, bara de kom till makten. I efterhand har merparten av denna propaganda visat sig vara fagra tomma löften – kort sagt osanning. Men tron på dessa tomma löften var nödvändig för att mobilisera stöd här.”

När man först börjar ljuga, är det svårt att veta var man ska dra gränsen. Det var inte bara Øgrim som föll på eget grepp här, även om han är berömvärdt öppenhjärtig i sin bekännelse av det han stod för: Ingen solidaritet utan lögn. Några år senare gav för övrigt Øgrim ut boken *Marxismen som åpenbaringsreligion*, en lika öppenhjärtig beskrivning av huvuddragen i det officiella AKP(m-l):s ”marxist-leninistiska” metod.

Øgrim svarade inte på mitt inlägg, och ingen har därefter sett något tecken på att AKP(m-l) har intresserat sig för sanningen om Kampuchea.

Den unge svenske frilansskribenten och biståndsarbetaren Peter Fröberg Idling (född 1972) gav ut boken *Pol Pots leende* i våras. Boken beskriver Idlings ansträngningar för att finna ut hur Pol Pot lyckades lura den svenska delegationen. Den är av stort intresse också för Kampuchea-intresserade i Norge. Idling har lagt ner ett enormt arbete på att spåra upp både dokument och källor. Han har rest hundratals kilometer genom ödemarker i Kampuchea för att få kontakt med Röda Khmer-ledare som dragit sig tillbaka, bland annat dåvarande Demokratiska Kampuchegas president Khieu Samphan. Han har uppdaterat sig hos många av desamma Kampuchea-kännare som jag använde till mina artiklar för 25 år sedan. Han har satt sig in i den svenska debatten om Pol Pot, bland annat alla artiklar och filmer av Jan Myrdal, den mest kände av deltagarna i den svenska delegationen i augusti 1978. Han avslöjar faktafel hos både anhängare och motståndare till Pol Pot.

Svaret som Idling ger, till hur Pol Pot kunde samköra grymma utrensningar med vackra kulisser för utländska vänner, är både överraskande, upplysande och tankeväckande. Det är antagligen giltigt också för andra delegationer som såg, hörde och rapporterade i det närmaste likadant.

Prins Norodom Sihanouk

Kronologiskt sett börjar Idlings bok med perioden mellan slutet av andra världskriget och andra halvan av 1960-talet, då Kampuchea kunde beskrivas som ett lyckoland bland världens fattiga. Landets ledare, prins Norodom Sihanouk, tålde korruption i sina egna led långt bättre än han tålde opposition, och han stod inte i vägen för politiska mord och godtyckliga arresteringar för att främja sin sak. Han åtnjöt stor personlig popularitet och blev bokstavligen dyrkad av breda lager av folket.

Utrikespolitiskt satsade Sihanouk på den alliansfria rörelsen med land som Kuba, Indien och Kina. Han var insiktsfull nog att, tidigt på 60-talet, inse att USA skulle förlora Vietnam-kriget och lät vietnameserna använda kampucheeskt territorium för krigsinsatser. Från 1969 svarade USA:s president Nixon med att regelmässigt bomba östliga Kampuchea.

I mars 1970, när Sihanouk är på besök i Moskva, avsätter general Lon Nol honom som statschef. Lon Nol ber USA om hjälp för att få slut på den vietnamesiska verksamheten i östliga Kampuchea. Nixon får det halmstrå han behöver för att utvidga bombningarna och sätta in markstyrkor. Efter fredssamtalen mellan USA och den vietnamesiska motståndsregeringen i mars 1973 fortsätter angreppen mot Kampuchea.

Idling beskriver detta så här:

”I mars, april och maj [1973] regnade varje månad lika många bomber över Kampuchea som under hela det föregående året. Redan 1971, med de då ännu förhållandevis begränsade bombningarna, uppskattades att 20 procent av landets bebyggelse och odlingsmark hade förstörts. Man kan fråga sig vad som två år senare fanns kvar att bomba? Det problemet löste man helt enkelt genom att ignorera det. Bombarna fortsatte att falla.”

De fortsatte att falla ända tills USA:s kongress äntligen satte ner foten på sommaren 1973. Idling har en siffra på bombregnet över Kampuchea: 539 129 ton. ”Det är tre gånger fler bomber än som föll över Japan under hela andra världskriget. (...) Sprängkraften motsvarar exempelvis 40 Hiroshimabomber. Hundratusentals kambodjaner beräknas ha dött.”

Röda Khmererna

Efter statskuppen vände sig Sihanouk till Kina, som föreslog att han skulle ställa sig i spetsen för en enhetsfront med en organisation som han flera år tidigare hade drivit till illegalitet, Kampuchéas kommunistiska parti. Sihanouk kallade dem ”Röda Khmerer” och ställde sig i spetsen för en motståndsstyrning och en enhetsfront av nationella krafter. Fattigbönderna slöt upp kring Sihanouk, och det blev lätt för kommunisterna att rekrytera till kriget. Under det amerikanska bombregnet flydde halva befolkningen till gerillans områden, medan resten sökte skydd i Phnom Penh och andra städer. Lon Nol hamnade i vanrykte, och de flesta hoppades på Röda Khmererna och fred.

Efter nyår 1975 pågick en tävlan mellan Vietcong och Röda Khmererna om att bli först med att störta sin respektive USA-vänliga regim. Förhållandet mellan befrielseörelserna var kyligt: kampuchéanerna fruktade vietnamesernas stormaktsambitioner, medan vietnameserna var lika skeptiska mot kampuchéanernas allierade Kinas ambitioner. Röda Khmererna erövrade huvudstaden Phnom Penh den 17 april, medan Saigon inte föll förrän den 30 april. Phnom Penhs fall blev upptakten till ”Demokratiska Kampuchea”. All kontakt med utlandet avbröts. Idling pekar på att det fram till delegationsresorna under andra halvan av 1978 bara fanns två källor till information om landet: Röda Khmer-ledarnas egen propaganda och berättelserna från ett litet antal flyktingar som lyckats ta sig över gränsen till Thailand. Skönmålning stod mot svartmålning, och båda var praktiskt taget omöjliga att verifiera.

Debatten i väst följde politiska skiljelinjer. De som hade stött USA:s krigsföring i Vietnam höll sig till flyktingarnas berättelser. Efter hand som fiendskapen mellan Kampuchea och Vietnam blev allt mer öppen, fann också många av Vietnams anhängare att de kampuchéanska flyktingarnas berättelser var trovärdiga. Grovt sett var det Kina-vännerna som trodde på Röda Khmererna, medan Sovjet- och USA-vännerna trodde på flyktingarna, speciellt efter att Vietnam använde Pol Pots påstådda terror för att inleda sin erövring av Kampuchea i december 1978. Vietnams argument var på pricken lik den USA använde för att försvara angreppet mot Saddam Husseins Irak 25 år senare.

Då den svenska delegationen reste till Kampuchea i augusti 1978 var inställningen till Pol Pot en enkel indikator på var du stod i världspolitiken. Såg du Kina som en revolutionär kraft, och USA-imperialismen och Sovjet-imperialismen som två sidor av samma mynt, så som AKP(m-l) och Jan Myrdal gjorde, stödde du också Pol Pot-regimen i Kampuchea. Det var en del av tron, och i likhet med de senare delegationerna var den svenska delegationen troende. Tanken på att Pol Pot var något annat än en stor revolutionär ledare stred mot själva världsåskådningen. De som mest hårdnackat beskrev honom som en despot och torterare lät konsekvent bli att prata om de 40 Hiroshima-bomberna och morderna på hundratusentals civila. Under 1973 hade dessa krafter visat sin omtanke om Kampuchéas folk genom att ge Nobels fredspris till Henry Kissinger, mannen som framför alla var ansvarig för bombregnet. Vilken slags trovärdighet hade dessa i deras omsorg för kampuchéanernas överlevnad och fredsbehov?

Stödde inte massmord

Poängen är: De – också undertecknad – som stödde Pol Pot stödde inte massmord och tortyr. De stödde ett fattigt land som hade frigjort sig själv, och som skulle försöka att klara sig utan hjälp från utlandet. De stödde en vision om att Kampuchea var ett djärvt socialt experiment, ett samhälle som en period skulle klara sig utan pengar, och där alla måste göra sitt för bevattningsanläggningarna och rismarkerna. De lät sig dras med. De satte inget frågetecken vid att landet var hermetiskt tillstängt under tre år, från april 1975, vid att man inte hörde mer från Sihanouk – bortsett från ett välregisserat besök vid nationalhelgedomen Angkor Wat 1973 – vid försvinnandena som man trots allt kunde registrera, vid det kampuchianska kommunistpartiets – mer känt som ”Organisationen” eller ”Ankar” – pinsamma självförhär- ligande, vid de klara signalerna på att religiös verksamhet i landet motarbetades, vid kadrens informationsmonopol, och så vidare. De försökte inte skaffa sig någon uppfattning om huruvida flyktingarnas berättelser om mord och andra övergrepp kunde vara sanna, eller om det fanns drag hos regimen som kunde förklara dem.

På pilgrimsfärder är det de troende som upplever mirakler. Under andra halvåret 1978 gick färden till ett socialistiskt samhälle i vardande. Det var mirakel i görningen. På tre år hade ett fullständigt ruinerat land omskapats till ett socialistiskt paradys. Folket var tillfreds, solidariskt och hårt arbetande. Det fanns inga märkbara samhällsliga spänningar. Att se tusentals i arbete på gigantiska bevattningsanläggningar var inspirerande. Barnarbetare var nödvändigt för att reparera landet efter de 40 Hiroshima-bomberna. Att buddistmunkarna var borta – efter att ha hedrats av enhetsfronten tre år tidigare – bevisade bara att religionen hade mist sitt grepp. Att ett land med en tusen år gammal civilisation hade reducerats till en samling kulturlösa jordbrukskollektiv med naturhushållning var inte ett tecken på fara, utan ett tecken på den nya tidens storhet.

Den vietnamesiska invasionen, Phnom Penhs fall och Röda Khmer-regimens flykt i december 1978, fick lögnen att brista. Sihanouk sändes till FN, och kom med hårda utfall mot både Vietnam och den regering som han själv representerade. Efter regntidens slut i september 1979 välldes över en miljon flyktingar – män, kvinnor och barn, både svartklädda Angkar- lojala och ej uniformerade, som under Lon Nol hade sökt sin tillflykt i städerna – över gränsen till Thailand. Med sig hade de den oemotsägliga sanningen. Världsuppfattningen hos de troende i väst stod inför sitt sammanbrott.

Idling skriver: ”Demokratiska Kampuchea är en av de värsta, kanske den värsta, regimen i modern tid. En kombination av obeskrivlig brutalitet och ofta häpnadsväckande inkompetens.” Jag anser inte att detta uttalande kan uppfattas som speciellt kontroversiellt. Det var en kombination av brutalitet och inkompetens som gjorde att Pol Pot lyckades lura de svenska ”kamraterna” och de andra delegationerna under hösten 1978.

Idling trodde först att de som organiserade delegationens resa måste vara särdeles duktiga på att lura utlänningar. Det han upptäckte var att Pol Pot-regimen drev ett ofattbart självbedrägeri, inte i Øgrims och AKP(m-l)s fjuttiga storlek, utan i nationell skala, med miljoner människor som ofrivilliga deltagare.

Alla felsteg var förräderi

En lokal partikader som vågade ta upp reella problem med sin överordnade kunde lika gärna hänga sig med en gång. Var något fel fick han skylla sig själv. Alla felsteg blev uppfattade som förräderi. Man blev anklagad för spionage och agentverksamhet, fraktad till Tuol Sleng eller andra fångelser, torterade tills man erkände, och till slut avrättad. Råkade man få behålla livet, måste man låta som att allt var perfekt. Alla måste ställa upp på detta spel. Bara de som

vann överlevde. De var experter på att smöra uppåt, slå hårt nedåt och hålla det självbedrägliga spelet igång.

Idling låter den gamle Kampuchea-kännaren Steve Heder förklara detta:

”När partiledningen reste runt i landet, (...) de kunde bara visas det som de förväntade sig att se. I den mån de såg något av konsekvenserna av deras misslyckade politik skulle det gå ut över de lokala ledarna. Det låg absolut i de senares intresse att uppvisa en tillrättalagd version av verkligheten. Om de svarta Mercedesbilarna innehöll politruker från Phnom Penh eller bleka utlänningar var av mindre betydelse för dem som stod längs vägarna eller mottog dem i kooperativen. De visste vad som väntade om föreställningen inte var trovärdig.”

Pol Pot visste inte mycket om vad som verkligen försiggick. Han hade bara sitt smörande och mordiska Angkar, ingen parallell organisation av pålitliga informanter med tillräckligt mod till att låta chefen få veta sanningen.

Hur var det med den svenska delegationen då?

Idling citerar från Hedda Ekerwalds dagbok, från före resan till Kampuchea:

”Kan det vara bra att åka till ett sådant land? Är inte det som när Fredrik Böök for runt i Mercedes, som Nazitysklands gäst? Eller som när Sven Stolpe eller Sven Hedin åkte dit och beundrade ordningen, renligheten och framåtskridandet? (...) Jag är rädd för att det kanske är detsamma och att jag kommer att förstå det senare och förbanna min medskyldighet.”

Ekerwald blev sannspådd.

Delegationens ledare, Gunnar Bergström, tog sig tid till att prata med Idling. Hans åsikt är idag att de inte borde ha åkt, i vart fall inte på de premisser de tvingades godta. Han ångrar speciellt att de inte vågade fråga om mannen till den andra kvinnan i delegationen. Hon var gift med en kampuchean som for tillbaka till Kampuchea efter Röda Khmerernas maktövertagande, medan hon blev kvar i Norge med deras lilla barn. Hon hörde sedan aldrig något från mannen.

Delegationens mest berömde medlem, Jan Myrdal, vägrade att träffa Idling. Idling samlar fakta som belyser saker från flera sidor, och så att de sällan framstår som vita eller svarta. Boken inbjuder till eftertanke. Den har en form – ganska korta och ofta poetiskt skrivna kapitel – som gör det lättare att följa de många sprången i tid och geografi. På minussidan kan man anföra att källmaterialet kunde ha varit mer omfattande. De sociologiska förhållandena är dåligt utredda. Det är för lite om det som skedde efter den vietnamesiska invasionen för att ge ett tillräckligt perspektiv på kampucheanernas lidanden. Detta till trots: Idling har levererat en summering av Demokratiska Kampuchea som ingen kontrarevolutionär kan trycka till sitt bröst, allra minst de som letar efter något för att rentvå Nixon och Kissinger från deras mordiska insats på 1960- och 70-talet. Vi som fortfarande hoppas på ett världssamhälle där också de fattigaste människor kan njuta ett liv i frihet, behöver böcker som denna.